

Domstolar

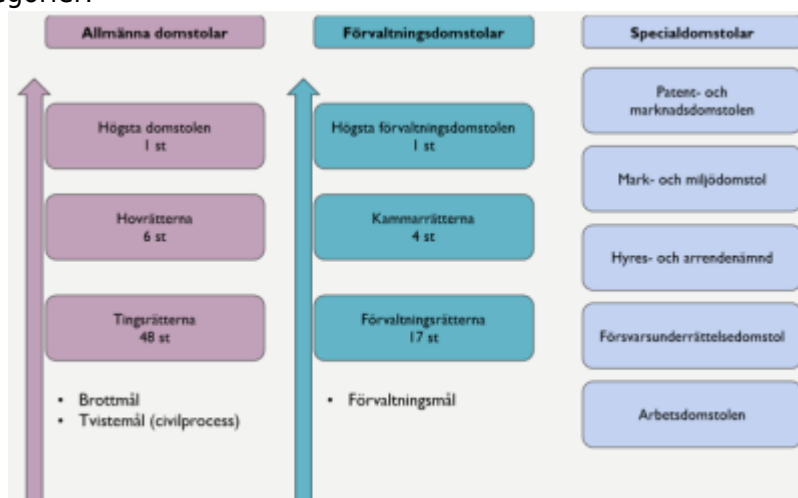
[Introduktion](#) - [Domstolar](#) - [Tvistemål](#) - [Brottmål](#) - [Bevis](#)

Frågor:

- Vilka mål tas upp i de allmänna domstolarna?
- Varför finns det flera instanser?
- Varför finns det specialdomstolar?
- Varför, tror du, är domarens roll så stark?
- Vilka två typer av domare dömer vid tingsrätt?
- Hur ser sammansättningen ut i tvistemål och brottmål i tingsrätt?
- Vad är syftet med nämndemän?

I Sverige finns en lång rad olika domstolar. Vi kommer i detta moment endast titta närmare på de allmänna domstolarna. Men vi ska kort redogöra för vilka domstolar som finns.

Domstolarna i Sverige delas upp i tre kategorier:

- **Allmänna domstolar** - hanterar tvistemål och brottmål
- **Förvaltningsdomstolar** - hanterar offentlig rätt, hit vänder man sig om man vill överklaga ett myndighetsbeslut. Dessa kallas för förvaltningsmål.
- **Specialdomstolar** - är särskilda domstolar som upprättats för att hantera särskilda frågor. Dessa domstolar får därför en specialkompetens att hantera specifika frågor.

Allmänna domstolar

I de allmänna domstolarna hanteras alltså tviste- och brottmål. Huvudsaklig lagstiftning för process i

de allmänna domstolarna är rättegångsbalk. Första instans är **tingsrätt**. Sverige är uppdelat i 48 domkretsar (se karta) som har varsin tingsrätt. Att tingsrätt är första instans innebär att alla rättegångar måste starta i tingsrätt. Det spelar ingen roll om det är tvistemål eller brottmål.

Vilken domstol man hamnar vid kommer hanteras längre fram. Men kortfattat kan man säga att vid brott ska tingsrätt som ligger närmast den plats där brottet har begåtts ska användas. Vid tvistemål ska den tingsrätt där svarande har sin hemvist (bor) användas (svarande är den som blir stämd av någon – mer om detta längre fram).

Nästa instans är **hovrätt**. Dit kan mål från tingsrätten överklagas (efter prövningstillstånd). Prövningstillstånd meddelas i fyra fall:

1. Om det finns anledning att betvivla riktighet i tingsrättens dom
2. Om det inte går att bedöma riktigheten av tingsrättens avgörande
3. Om avgörandet rör en principiellt intressant fråga
4. Om det finns synnerliga skäl för fullständig överprövning

Det finns sex hovrätter (se karta). Av tvistemålen är det ca fyra procent av målen i tingsrätt som överklagas. Av brottmålen är det cirka tio procent som överklagas. Hur ofta ändras domen i hovrätten? Av de fall som överklagas ändras ca 8 500. Det innebär totalt att ca 5 % av alla domar i tingsrätt ändras i hovrätt.

Tredje och sista instans är** Högsta domstolen**. Dit kommer endast en bråkdel av målen från underinstanserna. Det krävs prövningstillstånd (högre krav än vid hovrättens prövningstillstånd). Prövningstillstånd meddelas om det finns ett principiellt intresse (prejudikatdispens) och i övrigt om det finns synnerliga skäl (extraordinär dispens). Varje år överklagas ca 6000 mål och av dessa beviljas ca 200 prövningstillstånd. Det motsvarar ca 1 promille av alla mål under ett år.

Mål vid allmänna domstolar

I tingsrätterna inkommer en mängd mål årligen. Dessa kan i sin tur delas upp i olika typer (vi ska endast titta närmare på några kategorier).

I **tvistemål** skiljer man mellan förmögenhetsrättsliga mål (**dispositiva**) och familjerättsliga (**indispositiva**).

En allmän inställning för alla processer i Sverige är att de ska vara **rättssäkra, snabba, billiga och enkla**. Det måste finnas en balans mellan dessa mål. Ju större rättssäkerhet vi kräver, desto dyrare och ineffektivare kommer processen antagligen bli.

Dispositiva mål

Förmögenhetsrättsliga mål är mål där parter är oense om något, hur ett avtal ska tolkas, om någon är skyldig annan pengar, vem som är ägare till en sak eller skadestandsfrågor. Gemensamt för alla fall är att pengar eller äganderätt ligger i botten. Ofta handlar sådana fall om att tolka avtal i anslutning till gällande rätt. I grund och botten är frågorna **dispositiva**, det innebär att parterna själva kan välja att lösa tvisten genom att komma överens. 2021 inkom ca 46 000 fall av denna kategori.

Indispositiva mål

I denna kategori hamnar alla frågor som rör familjer i fråga om äktenskapsskillnad (skilsmässa), vårdnad av barn, underhåll till barn och faderskap till barn. Dessa frågor skiljer sig från de familjerättsliga, de är **indispositiva**. Det innebär att parterna inte själva kan bestämma över dessa frågor (till exempel måste barnets bästa beaktas vid frågor om vårdnad, boende och umgänge – och domstolen kan gå emot båda föräldrarnas vilja). 2021 inkom ca 27 000 fall av denna kategori.

Brottmål

När ett brott som rån eller misshandel begås, följer en brottmålsprocess som inkluderar polis, åklagare, domstol och kriminalvård. Polisen utreder brottet och om det finns tillräckligt med bevis, väcker åklagaren åtal mot den misstänkte. I domstolen bedöms den tilltalades skuld opartiskt baserat på bevisen som parterna presenterar. Processen är **ackusatorisk**, vilket innebär att åklagaren och den tilltalade är jämbördiga parter, och domstolen har inte som huvuduppgift att utreda brottet utan att bedöma bevisningen.

Domstolen har rätt att vid behov begära ytterligare bevis och har även viss frihet i brottsrubricering och påföljdsval. Rollerna för försvarare, målsägande och målsägandebiträde är också centrala för processen. Sammantaget är syftet med brottmålsprocessen inte bara att döma enskilda brott, utan också att påverka samhällsnormer och förebygga brott genom rättspraxis och avskräckning.

Domare

För att bli en **ordinarie domare** (juristdomare) i svensk domstol måste man först klara juristexamen (4,5 år). Därefter måste man få notarietjänst på domstol för att i totalt sex år jobba i olika tjänster (notarie, fiskal och assessor) innan man är färdig. Att bli domare i Sverige kräver alltså minst 10,5 år.

För att garantera domstolens oberoende är en ordinarie domare i princip oavsättlig. Deras ställning garanteras i grundlag. Endast vid brott eller grovt åsidosättande kan en domare förlora jobbet.

Utöver juristdomare dömer **lekmannadomare, nämndemän**, i familjerättsmål och brottmål. Nämndemän är folkvalda representanter. Deras röst väger lika tungt som en juristdomare. Praktiken med nämndemän går långt tillbaka i tiden. Syftet är dels att allmänheten ska få insyn i domstolens process, dels att skapa lokal förankring och öka förtroendet för domstolarna.

Civilrätt (tvist/familjemål)		Brottmål
Tvistemål	Familjemål	
Tingsrätt Tre juristdomare (förenklade mål, "småmål", en domare)	Tingsrätt En juristdomare, tre nämndemän	Tingsrätt En juristdomare, tre nämndemän
Hovrätt Tre juristdomare (fyra om TR haft tre)	Hovrätt Tre juristdomare, två nämndemän	Hovrätt Tre juristdomare, två nämndemän
Högsta domstolen Fem juristdomare	Högsta domstolen Fem juristdomare	Högsta domstolen Fem juristdomare

För att döma måste domaren avlägga domared:

"Jag N.N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svågerskap, vänskap, avund, illvilja eller räddhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla."

From:
<https://juridik.kristiansen.nu/> - Juridik på gymnasiet

Permanent link:
<https://juridik.kristiansen.nu/doku.php?id=processraett:domstolar&rev=1706518932>

Last update: 2024/01/29 09:02

